

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Różne aspekty zahamowań językowych na lekcjach języka angielskiego wśród uczniów klas I-III szkoły podstawowej

Author: Marcin Gliński

Citation style: Gliński Marcin. (2015). Różne aspekty zahamowań językowych na lekcjach języka angielskiego wśród uczniów klas I-III szkoły podstawowej W: A. Guzy, B. Niesporek-Szamburska, M. Wójcik-Dudek (red.), "Szkoła bez barier : o trudnościach w nauczaniu i uczeniu się" (s. 117-123). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Marcin Gliński

Różne aspekty zahamowań językowych na lekcjach języka angielskiego wśród uczniów klas I–III szkoły podstawowej

Wprowadzenie

Nauczanie języka angielskiego na etapie wczesnoszkolnym wymaga od nauczyciela profesjonalnej wiedzy z zakresu trzech odrębnych, a zarazem w dużym stopniu zazębiających się dziedzin nauki, czyli biegłej znajomości języka angielskiego, doskonałego warsztatu metodyczno-pedagogicznego, a także świadomości psychologicznych procesów uczenia się i rozwoju swoich uczniów. Zdobywanie odpowiednich kwalifikacji z zakresu wymienionych dziedzin jest gwarancją rozwiązania niemalże wszystkich problemów klasowych, które mogą wyniknąć w czasie lekcji języka angielskiego w klasach I–III szkoły podstawowej. Niniejszy artykuł przedstawia treści z zakresu psychologii rozwojowej człowieka i dotyczy problemu zahamowań językowych wśród dzieci uczących się języka angielskiego jako obcego.

Głównym celem artykułu jest ukazanie różnych aspektów zahamowań językowych, które są konsekwencją lęku językowego oraz nieuniknionym elementem rozwoju człowieka. W artykule prezentowane są emocjonalne, fizjologiczne oraz psychiczne reakcje uczniów, zaobserwowane w trakcie trwania lekcji języka angielskiego, które mogą oznaczać początek zahamowań językowych.

Inhibicja — zarys ogólny

Język jest elementem współtworzącym strukturę osobowości. Wraz z rozwojem dziecko nabywa umiejętności mówienia i zaczyna postrzegać siebie jako odrębną jednostkę, która dzięki własnemu językowi potrafi wyrażać siebie i mówić o swoich potrzebach. Okres rozwoju językowego jest czasem, kiedy wszystkie poszczególne elementy języka zostają głęboko osadzone w psychice dziecka. Wytyczone zostają wówczas stabilne granice językowe, które nadają jednostce odrębną świadomość językową. Uczenie się języka obcego jest więc próbą przekroczenia granic językowych uformowanych w czasie przyswajania języka ojczystego. Struktury języka ojczystego są zazwyczaj odmienne od struktur języka obcego, dlatego właśnie młody uczeń może całkowicie odrzucić język obcy jako zagrażający jego nowo uformowanym granicom własnego *ego* językowego¹. Według Madeline Ehrman, każdą próbę oddziaływania na uformowane już granice *ego* ucznia, a taką z pewnością jest nauka języka obcego, uczeń może postrzegać jako zagrażającą i obcą, ponieważ pociąga ona za sobą konieczność zmiany własnego postrzegania świata, a tym samym — częściowej rezygnacji z własnych przyzwyczajzeń i ze schematów, w których uczeń żyje².

Proces powstawania zahamowania językowego wydaje się dużo bardziej skomplikowany, kiedy weźmiemy pod uwagę pełny kontekst uczenia się języka obcego przez ucznia zahamowanego pod względem językowym. Inhibicja językowa może być zatem postawą obronną, jaką przyjmuje uczeń zmagający się z lękiem na lekcji języka angielskiego. Czynniki generujące lęk językowy i jego następstwa w postaci zahamowań językowych wraz z omówieniem jego poszczególnych elementów prezentuje rys. 1.³

Rys. 1. Czynniki generujące zahamowania językowe wśród uczniów uczących się języka angielskiego

¹ Por. J. ARNOLD, D. BROWN: *A Map of the Terrain*. In: *Affect in Language Learning*. Ed. J. ARNOLD. Cambridge 1999, s. 1–24.

² Por. M. EHRMAN: *Ego Boundaries and Tolerance of Ambiguity in Second Language Learning*. In: *Affect in Language...*, s. 68–86.

³ Rys. 1. został opracowany przez autora niniejszego artykułu na podstawie informacji uzyskanych z książki *Affect in Language Learning...*

Oto czynniki generujące lęk językowy:

- 1) lęk archaiczny — negatywne doświadczenia z życia ucznia, które mają wpływ na jego terażniejsze postawy i funkcjonowanie w klasie⁴;
- 2) czynniki zewnętrzne — pogoda, pora dnia, w której organizowane są lekcje języka angielskiego, i wszelkie inne czynniki niezależne od nauczyciela, które mogą mieć wpływ na samopoczucie ucznia;
- 3) uczniowskie interakcje wewnątrzklasowe — relacje pomiędzy uczniami uczęszczającymi na lekcje języka angielskiego zarówno w trakcie zajęć szkolnych, jak i poza szkołą; do kategorii tej wliczane są trzy typy lęku:
 - lęk związany z brakiem akceptacji ze strony rówieśników,
 - lęk związany z brakiem zrozumienia nowego materiału lekcyjnego,
 - lęk związany z koniecznością wypełnienia swoich obowiązków jako ucznia⁵;
- 4) rozwój emocjonalny ucznia — świadomość własnych emocji, jakie odczuwa dany uczeń i jego rówieśnicy;
- 5) zaburzenia — problemy zdrowotne, których doświadcza uczeń;
- 6) postawy nauczyciela — dynamika pracy nauczyciela w kontekście prowadzenia lekcji języka angielskiego;
- 7) niskie poczucie własnej wartości — nieustanny lęk przed popełnieniem błędu językowego, który jest nieunikniony w trakcie nauki języka obcego, brak wiary w możliwość odniesienia sukcesu, zaburzony obraz własnej osoby⁶.

Według Michaela A. Southama-Gerowa i Philipa C. Kendalla, lęk wielokrotnie generują sami uczniowie, którzy pod wpływem błędnego postrzegania otaczającego ich świata i całkowitej chęci uniknięcia porażki wycofują się z uczestnictwa w danej sytuacji. Uczący się języka angielskiego młody człowiek, którego głównym celem jest osiągnięcie najlepszych wyników w klasie, może przyjąć postawę obronną, ulegając tym samym zahamowaniu językowemu, kiedy okaże się, że jego cele mogą nie zostać osiągnięte⁷. Typowymi reakcjami uczniów sygnalizującymi lęk językowy⁸, a w jego konsekwencji — zahamowanie językowe, są:

- 1) reakcje emocjonalne:
 - nieśmiałość,

⁴ Por. J. ARNOLD, D. BROWN: *A Map...*, s. 1–24.

⁵ Por. ibidem, s. 1–24. Typy lęków zaproponowane przez Heron i przytoczone przez autorów artykułu.

⁶ Por. V. DE ANDRES: *Self-esteem in the Classroom or the Metamorphosis of Butterflies*. In: *Affect in Language...*, s. 87–102.

⁷ Por. P.C. KENDALL: *Zaburzenia okresu dzieciństwa i adolescencji*. Przekł. J. KOWALCZEWSKA. Gdańsk 2004, s. 108.

⁸ Omówienie przygotowane na podstawie informacji z monografii *Affect in Language...*

- unikanie kontaktu wzrokowego,
 - zachowania maskujące, np. głośny śmiech,
 - niechęć do wypowiedzania się na forum klasy,
 - unikanie współpracy w grupie,
 - brak samodzielnej produkcji werbalnej w trakcie lekcji;
- 2) reakcje psychiczne:
- perfekcjonizm,
 - problemy z koncentracją uwagi,
 - brak wiary we własne umiejętności;
- 3) reakcje psychiczno-fizjologiczne:
- reakcje psychosomatyczne, np. ból głowy lub ból żołądka,
 - brak kontroli własnych odruchów, np. obgryzanie paznokci lub nadmierna ruchliwość.

Postawy nauczyciela wobec zahamowań językowych uczniów

Są dwie kluczowe role, które każdy nauczyciel ma obowiązek odegrać, aby osiągnąć sukces w nauczaniu na poziomie dydaktycznym i pedagogicznym. Pierwszą rolą jest bycie doskonałym autorytetem w dziedzinie, której naucza. Natomiast druga rola to bycie doskonałym pedagogiem, który umiejętnie zarządza klasą. Obowiązkiem nauczyciela języka angielskiego jest zatem bezpośrednio zaprezentowanie zasad, jakie będą panowały wewnątrz klasy, oraz próba spełnienia oczekiwań uczniów, które mają związek z nauką języka angielskiego. Takie postawy nauczycielskie wytyczają cel uczenia się⁹. Wiąże się to z przekonaniem, że odniesienie sukcesu w uczeniu się zależy w pełni od tego, jak uczeń postrzega sytuację wewnątrzklasową i cel wyznaczony do osiągnięcia¹⁰. Wykreowanie wspomnianych warunków w klasie pozwoli uczniom stworzyć emocjonalną więź z nauczycielem¹¹. Jest to wyjątkowo ważny moment nawiązywania relacji pomiędzy uczniami i nauczycielem – uczniowie zaczynają wówczas kojarzyć dany przedmiot z ich konkretnym nauczycielem¹². „Ten stosunek, oparty na dobrych po-

⁹ Por. N.S. PRABHU: *Second Language Pedagogy*. Oxford 1987, s. 103–109.

¹⁰ Por. K.E. JOHNSON: *Understanding Communication in Second Language Classrooms*. New York 1995, s. 39–55.

¹¹ Por. J. ILUK: *Jak uczyć małe dzieci języków obcych*. Częstochowa 2006.

¹² Por. D. ALLWRIGHT, K. BAILEY: *Focus on the Language Classroom: An Introduction to Classroom Research for Language Teachers*. Cambridge 1994, s. 158–167.

wiązaniach, stwarza poczucie bezpieczeństwa, zachęca do poszukiwań, wyzwala niezależność i wytwarza zaufanie do podejmowanych zadań”¹³. Jane Arnold i Carmen Fonseca (2007) zdefiniowały profesjonalnego nauczyciela jako osobę, która:

- 1) szanuje każdego ucznia jako człowieka i członka społeczności klasowej,
- 2) przekazuje nieustannie informacje na temat osiągnięć i zachowania każdego z uczniów,
- 3) docenia uczestnictwo ucznia w zajęciach,
- 4) dba o pozytywną atmosferę w klasie¹⁴.

Projekt badawczy

Badania przeprowadzono wśród 60 uczniów klas I–III szkoły podstawowej w przedziale wiekowym od 6 do 10 lat w trakcie zajęć języka angielskiego. Badania objęły 18 uczniów z klasy I, 23 uczniów z klasy II oraz 19 uczniów z klasy III. Podział na płeć wśród uczniów, których reakcje zostały zanalizowane, nie został wprowadzony. Wszystkie zajęcia autor niniejszego artykułu prowadził osobiście w zastępstwie za nauczyciela uczącego w klasie regularnie. Materiał badawczy zgromadzono podczas 36 godzin lekcyjnych. Badania podzielono na dwa następujące etapy:

1. Warsztaty wprowadzające, przeprowadzone w poszczególnych klasach I–III w postaci 2 lekcji. Każda lekcja organizowana była raz w tygodniu i trwała 45 minut. Warsztaty te pozwoliły zdiagnozować ogólny poziom oraz formę zahamowań językowych wśród uczniów.
2. Lekcje języka angielskiego, przeprowadzone w każdej z wybranych klas w postaci 5 jednostek lekcyjnych. Lekcje organizowane były raz w tygodniu i trwały po 45 minut.

W projekcie badawczym wykorzystano dwa narzędzia badawcze: obserwację klas oraz pamiętnik nauczyciela. W trakcie realizacji projektu badawczego odnotowywano każdą zauważalną reakcję ucznia.

Wyniki badań przedstawia tabela 1.¹⁵

¹³ B. WILGOCKA-OKOŃ: *Gotowość szkolna dzieci sześciolatków*. Warszawa 2003, s. 74.

¹⁴ Por. J. ARNOLD, C. FONSECA: *Affect in Teacher Talk*. In: *Language Acquisition and Development*. London 2007, s. 107–121.

¹⁵ Charakterystyka zachowań uczniów została opracowana na podstawie informacji zawartych w książce *Affect in Language...*

Tabela 1

Wyniki badań

Charakterystyczne zachowania uczniów generujące inhibicję językową w trakcie lekcji języka angielskiego	Liczba uczniów z charakterystycznymi zachowaniami podczas lekcji (spośród 18 zdefiniowanych jako zahamowani językowo)
Reakcje psychosomatyczne	1
Brak kontroli własnych odruchów, np. obgryzanie paznokci lub nadmierna ruchliwość	6
Nieśmiałość	11
Perfekcjonizm	6
Unikanie kontaktu wzrokowego	7
Zachowania maskujące, np. głośny śmiech	6
Niechęć do wypowiedzania się na forum klasy	10
Unikanie współpracy w grupie	6
Brak wiary we własne umiejętności	6
Problemy z koncentracją uwagi	8
Brak samodzielnej produkcji werbalnej w trakcie lekcji	8

Wyniki badania prezentują różnorodność reakcji potwierdzających zahamowanie językowe uczniów klas młodszych. Oznacza to prawdopodobnie, że istnieje wiele źródeł, które mogą generować lęk językowy i inhibicję. W przypadku uczniów młodszych dominującymi reakcjami obronnymi były reakcje emocjonalne: nieśmiałość, niechęć do wypowiedzania się na forum klasy, unikanie kontaktu wzrokowego, problemy z koncentracją oraz brak samodzielnej aktywności werbalnej w trakcie trwania lekcji. Wymienione reakcje mogą być związane z nieustannym rozwojem emocjonalnym, jakiego doświadczają uczniowie klas I–III, oraz z próbą dostosowania się do nowego środowiska klasowego i nagłej zmiany nauczyciela prowadzącego przedmiot, co potwierdza opinię Heidemarie Sarter, która uznaje zahamowania językowe uczniów młodszych za naturalny przejaw ich ogólnego rozwoju¹⁶. Jak pokazują zebrane wyniki, inhibicja może być również spowodowa-

¹⁶ Opinia wygłoszona przez Heidemarie Sarter w czasie XXIII Konferencji ICFLA (International Conference on Foreign/Second Language Acquisition), która odbyła się w dniach 26–28 maja 2011 roku w Instytucie Języka Angielskiego Uniwersytetu Śląskiego.

na zaburzeniami o podłożu psychicznym oraz psychiczno-fizjologicznym i przejawiać się w postaci reakcji psychosomatycznych. Reakcje te mogą być także wywołane różnorodnymi technikami aktywizującymi, wprowadzanymi regularnie w trakcie wszystkich lekcji objętych badaniem. Celem nauczyciela języka angielskiego na etapie wczesnoszkolnym powinno być zatem skupienie uwagi na świadomym nauczaniu umiejętności językowych innych niż wypowiedzanie się w języku obcym. Jest to związane z brakiem gotowości uczniów do świadomej aktywności językowej, która prawdopodobnie pojawi się na późniejszym etapie rozwoju. Uczeń ma zatem prawo do wypowiedzi swobodnej. Obowiązkiem nauczyciela jest zapewnienie komfortowej atmosfery w klasie, atmosfery, która stopniowo zachęcać będzie uczniów silnie zahamowanych językowo do aktywnego uczestnictwa w procesie nauczania.

Marcin Gliński

Various Aspects of Language Inhibitions during English Language Lessons among Students of 1–3 Classes of Primary School

S u m m a r y

The main aim of the article is to show various aspects of language inhibitions, which result from linguistic fear and are inseparable elements of human development. The article presents emotional, physiological and psychological reactions of students, observed during an English language lesson, which may herald the emergence of language inhibitions.

Марчин Глинский

Различные аспекты языковых задержек на уроках английского языка в 1–3 классах начальной школы

Р е з ю м е

Главная цель статьи — показать различные аспекты языковых задержек, являющихся последствием языкового страха, а также неизбежным элементом развития человека. В статье оговариваются эмоциональные, физиологические, а также психологические реакции школьников, отмечаемые во время урока английского языка, которые могут означать появление языковых задержек.